

COCRON ANA (ȘCHREIBER), născută în anul 1929, martie 9, în TOMNATIC, deportată în Bărăgan, (Giurgeni, Răchitoasa) la a doua ridicare în anul 1951, iunie 18.

Tatăl: Emeric Cocron - decedat în 1992, martie 13;
Mama: Magdalena - decedată în 1950, iunie 6;
Soțul: Melhior Șchreiber - decedată în 1978, februarie 23;
Socrul: Iacob - decedat în 1987, ianuarie 22;
Soacra: Elisabeta - decedată în 1987, august 6;

Adresa: Tomnatic, Str. Wolf, nr. 633;
- casa este zidită în anul 1911 și este renovată în anul 1966.

Înregistrare, din 1997, aprilie 12, Tomnatic, realizată de Golovescu Mirela Daniela.

Am încărcat, ce s-a putut pune, nu? foarte puțin și restul a rămas tot acolo, că n-am fost prima dată ridicată cu toți împreună dar tot la gară am ajuns cu toții am plecat dintr-o dată și m-am dus pe Bărăgan la Giurgeni, la Răchitoasa și de-acolo am plecat, fiindcă tată-meu a fost acolo și s-a rugat să vin la ei, atunci m-am... după o lună de zile am plecat pe la ei cu o căruță iarăși și acolo am fost la lucru, la bumbac, la vie, la toate ce s-a găsit. Și după un an de zile sau jumătate an era numa am fost ca bucătăreasă acolo, am făcut mâncare la 300 persoane, câteodată mai mult, câteodată mai puțin, că am lucrat la vie acolo și așa a fost...

- *Exact ce ați făcut acolo, la început?*

...am făcut chirpici pentru o casă și cum erau chirpici gata ca să zidim casa, am primit ordin să nu le mai fac că îmi dă drumul acasă și atunci am mai lucrat așa între timp și n-am crezut că ei adevărat, că eu la primii m-am spus că sunt liberă, zic că nu cred, da! zice că puteți să plecați dar nu în zona dumneavoastră, că acolo nu-i voie, în altă parte să vă căutați un loc. Am mai mers cu o fată... tot așa ne-am dus, că eram singură, soțul era la armată, părinții au rămas acolo, eu, singură am fost numa liberă. Am venit până la Păuliș, acolo am avut cunoscuți și acolo am găsit o locuință, am stat și atunci acolo am mers, cu vagonul până acolo și când am ajuns în gară am descărcat, am mers până la femeia aia, o femeie bătrână a murit deja acum. Și acolo am lucrat tot așa pe la fermă în vie și unde s-a găsit lucru, tot așa.

- *Părinții au rămas acolo mai mult timp?*

Părinții au rămas acolo, ei au mai stat cam jumătate de an, au stat ei mai acolo, după mine și după aia o venit ei acasă, ei au putut să vină direct acasă, dar eu mai am stat un an la Păuliș... un an de zile am stat acolo, aia dslocați care n-a avut voie să vină în zonă, tot acolo am stat. Și după aia mi-au dat aprobare de la poliție de la Lipova că pot să merg și eu acasă. Atunci am venit cu mașină de acolo acasă, când am ajuns acasă era un român în casă cu oi în cameră, n-am putut să intru, nu m-a lăsat să intru și cu chiu cu vai totuși după ce, ia socrii mai nainte au venit, atunci am stat împreună cu socrii până când a venit soțul, că soțul a făcut trei ani de zile armată.

- *Și părinții... dumneavoastră?*

Părinții, ei au stat în altă parte, ei au venit mai înainte acasă.

- *Deci, nu aici în casă?*

Nu aici în casă, în altă casă, aici era numai soțul ăsta care am acuma.

- *Și cu soțul cum v-ați cunoscut? (al II-lea soț)*

Că soțul meu a murit în '78 și soția lui a murit în '77 și noi suntem rude aproape și așa ne-am cunoscut și s-a rugat de mine să vin ca să nu stau singură. Am venit atunci aicia și îl îngrijesc acuma, ce să fac, nu?

- *Ce fel de rude erați?*

Bunicii mei cu bunicii lui soțu, erau frați și așa ne-am înțeles ca să ne... stăm împreună ca să nu fie unul și altul singur. După ce am venit aicia mai am lucrat aicia, dar după ce am venit după Bărăgan am fost la Gostat, am lucra la școală de vie acolo, doi ani de zile și după doi ani de zile, m-am angajat la Cooperativă. Acolo am fost la cofetărie.

Am început cu o valiză pe stradă, cu salariu de 178 de lei și după aia în fiecare zui am venit până la colțul Bisericii, cu valiza aia, cu bicicletă și acolo am avut o masă am pus prăjitură și am vândut-o.

- *Prăjiturile le făceați dumneavoastră?*

N, am primit de la laborator și cum nu era nimica aicia, am făcut, încă, nici magazinul făcut pentru vânzare, am stat pe stradă și după un an de zile s-a făcut magazinul, am vândut acolo, mai am făcut și înghețată personal, am făcut-o și am făcut atunci am avut venituri mai multe că a mers foarte bine și am fost 15 ani la cofetărie întruna, așa a fost, numa odată am fost operată, de am lipsit o lună de zile restu tot am fost.

- *La cofetărie, făceați prăjiturile dumneavoastră, acum?*

Nu, că le-am primit de la laborator prăjiturile și înghețată am făcut, înghețată s-a făcut cu gheață nu ca acum cu curent, cu mașină electrică, totuși am făcut, dar tot cu gheață s-a făcut acolo...

No după aia de la cofetărie, m-am dus la cafe-bar am stat doi ani de zile, după aia m-am îmbolnăvit în '72 și trebuia să rămân acasă că am făcut patru operații și n-am mai putut să stau la lucru. Am stat acasă, s-a îmbolnăvit soțul, a rămas el în pat, trebuia să-l îngrijesc, n-am avut încotro și în timp de, din '72 până în '78 a murit el în ianuarie că a avut ciroză hepatică și după ai am făcut așa acasă prăjituri, pentru nunți ca să am și eu un venit, puțin, nu? că să îmi fac viața, că foarte mulți bani am cheltuit cu el, și...

- *După ce a murit soțul, ați stat la părinți?*

După ce a murit soțul, am stat cu socrii, cu socrii am stat, da, și după aia am venit aicia și socrii când s-au îmbolnăvit, a rămas soacră-mea paralizată trei ani de zile în pat, am dus mâncare zilnic de aicia acolo și după ce n-a mai putut nici socru au venit ei aicia la noi și le-am îngrijit aici mai a stat un an de zile aicia în pat.

- *Aici în casă?*

În casă, mai dincolo în cameră, da, aici a stat și era foarte greu de îngrijit și socru lu soțu și atunci și tata și mama care a fost acuma, că prima mea mamă a murit, după aia a luat tata alta cu care sa dus la Bărăgan, aia tot aicia a murit și tot eu am îngrijit-o, bunica am îngrijit, pe socru, pe soacra, nouă persoane am îngrijit până acuma.

- *Pentru Paști pregătiți ceva special?*

Tot așa se face prăjiturile, se fierbe, se face ouă roșii și sarmale, se taie găină, se face friptură pane, supă, ciorbă, salată de țelină, dacă este, compoturi.

- *Mâncare tradițională de Paști?*

Asta este, da!, de Paști și după aia se face prăjituri mărunte, torturi, cum vrea.

- *Cozonaci?*

Cozonaci, da, asta fac întotdeauna deja de vineri, pentru sâmbătă să fie cozonacii gata, asta întotdeauna fac așa, și de Vinerea Mare, nu prea se mănâncă, dar la noi, putem să mâncăm noi, ouă și așa ceva, da noi mai mult pește și așa mâncăm de Vinerea Mare.

- *Și aveți din prăjituri, sau mâncare care se ia din ceva, ce se face special de la bătrâni, de la bunici de la străbunici?*

Nu prea, că tot aia au făcut și ei... tot asta tot așa, tot ciorbă și supă sau friptură se face de la bătrâni, până acuma de la toți nu în altu... mai nainte nu prea s-au făcut așa prăjituri, cum se face torturi acuma, se făcea gogoși și așa ceva, nu? și din aia mai uscate; fursecuri din astea la Paști.

- *Așa făceau bătrânii? Bătrânii făceau...*

Da.

- *Mama dumneavoastră?*

Mama mea făcea deja prăjituri, că mama a făcut acolo, noi am avut birt unde - căminu cultural acuma, acolo am stat noi prima dată și mama a făcut înghețată și torturi pentru vânzare acolo pentru oameni și mâncare a făcut mama, a făcut și broaște cu salată și cu salată de cartofi pentru lume, tocăniță de carne de vițel, cum era înainte, era nu? și se făcea mâncare întotdeauna pentru noapte la, când era bal, nunți și nunți acolo.

- *Și pentru ouăle de Paști aveți ceva anume? Le faceți cu ceva forme?*

Nu am făcut cu rome numai așa simplu le-am făcut, nu le-am făcut cu flori așa deosebite, ami am din ăștia acțibild care le lipesc așa, din ăștia le lipesc pe ouă.

Cum era să fac, nu? Am uitat multe se uită, multe gânduri.

- *Poate vă mai aduceți aminte, sau poate îmi spuneți Tatăl Nostru în germană?*

Asta pot să zic

- *Vă rog!*

Na, pot să spun.

- *Altă rugăciune care se folosește de Paști?*

Nu știu, numai la Biserică când popa spune atunci noi răspundem, așa la Biserică...

- *Să ne întoarcem puțin la Bărăgan. Era greu să lucrezi acolo?*

Acolo la vie, tata a lucrat la vie, că el a fost... el a priceput la vie și el a fost cu încă doi oameni din Tomnatic a fost acolo la lucru: la altoit, la tăiat, la... lucrat tot anul au lucrat acolo la un inginer și după ce n-a mai fost lucru acolo ne-am dus la bumbac. Am cules bumbacul și ne-a luat și forțat, că noaptea în loc ca să ne lase să ne odihnim ne-a luat și ne-a pus la Sfat până dimineață și ne-a dus cu tractorul la bumbac, că era un... câștig foarte puțin și era ud dimineața, nu? Că era tare ud și era frig, da totuși am... după aia ne-am dus la... acolo la vie, n-

am mai stat pentru bumbac. Acolo am avut locul unde am putut să muncim tot anu', și ca să nu mai ne scoale noaptea din pat, am mers acolo.

- *Și la vie ce făceați?*

La vie am tăiat prima dată, am dezgropat, am tăiat, am săpat-o și pormă unele care au fost mai lungi s-a legat pe sârmă și s-a întins acolo ca să aducă... fructe, nu? Și la pomi am tăiat, pomii acolo, ce era în vie, și așa...

- *Și atunci toamna erați la cules de struguri?*

Toamna eram și la cules de struguri, da, până când era gata cu tot, s-a îngropat via, după aia și tot până la capăt erau acolo toamna.

- *Și mama lucra în rând cu...*

Mama lucra în rând cu tată-meu, așa lucra... ei au lucrat la Dudești, acolo, la ei era secția Sima acolo au lucrat tata acolo era o... fermă mare și acolo am lucrat toți, care erau de la noi, munceau tot acolo.

- *Și ați spus de socrii după ce dumneavoastră ați plecat?*

Socrii erau la Giurgeni la Răchitoasă ei au lucrat acolo pe Dunăre la țiglarie, acolo a lucrat socru și soacra a lucrat la bumbac, ei doii au lucrat acolo mergeau dimineața și veneau seara cu barca peste Dunăre și pormă seara le aducea cu barca înapoi.

- *Și cât timp au stat acolo ei? Tot cinci ani?*

Cinci ani, tot cinci ani au stat, da.

- *Soțul a făcut trei ani armată?*

Soțul a făcut trei ani armată după aia n-a avut voie ca să vină nici el aicia (la Tomnatic) după aia a venit acolo la tată-meu, am stat acolo, am lucrat împreună până ne-a dat drumul. Și de acolo atunci la Păuliș și el putea să vină acasă, dar eu n-am avut voie să vin și după ce, a fost o mare prostie parcă eram nu știu ce... și el atunci a venit acasă, între timp mai ne-a adus ceva mâncare, că era foarte greu, nu? Ca să, câțiva lei care ai câștigat acolo, ca să poți trăi, a venit atuncia și a vorbit cu, când ne-a dat drumul ca să plecăm acasă, a vorbit cu președintele CAP-ului Feneși... ne-a dat o mașină, am venit acasă și... atunci am avut neazuri până când am primit locuință și vă închipuiți ce era acolo înăuntru dacă erau oile în cameră, ce mizerie, în cameră acolo unde am stat noi mai 'nainte când am plecat pe Bărăgan, erau oile acolo înuntru în casă.

- *Și de acolo ați primit o altă locuință?*

De acolo nu le-a scos pe ăștia și p'ormă am primit camera aia înapoi. Eii au plecat în altă parte și de acolo am stat noi după aia.

- *Cam cât au stat până i-au scos cu oile afară?*

Cam o lună de zile o durat până când au ieșit, până când au venit socrii și până când le-am scos.

- *Când ați plecat de aici la gară ați putut lua ceva cu dumneavoastră?*

Da, cât am luat? Un pat am luat, ce pentru acoperit și trei patru valize cu haine, mâncare puțină am luat, porcii au rămas în grajd, mâncare nu prea s-a putut lua că era chiar în iunie, nu era chiar zarzavatul erau toate nici cum trebuie nici pentru, dar totuși am mai luat din

grădină, care am dus slănină, șuncă, ce-am avut am pus, făină, cât puțină, un sac de făină am pus și ceva cartofi care mai erau am dus cu mine, asta era toată povestea. Atuncia începe de la nimica și ne-a pus acolo la un par și fă-ți ce vrei. Când am ajuns în Bărăgan ne-a pus, a fost un țaruș acolo pusă numele și acolo am stat.

- *Și atunci acolo?*

Și atunci acolo am stat vreo două zile până când am făcut ceva, am făcut o groapă, ne-am făcut un bordei acolo și am acoperit cu preșuri, cu ce-am dus ca să avem unde sta dacă ploaie și așa a fost acolo.

- *Cam cât ați stat așa în bordeiul ăla?*

O lună de zile cât am stat acolo, o lună de zile am stat în bordei și după aia socrii mei au făcut una acolo ei au făcut una cu lipici așa nu cu cărămidă, așa le-a lipit cum se face pe acolo cu lemne și lipici înăuntru, așa au făcut ei o casă dar eu n-am mai fost acolo.

- *Acoperită cu trestie?*

Acoperită cu trestie, da!

- *Dumneavoastră n-ați mai stat atuncia acolo?*

Nu n-am mai fost acolo, am fost la tata, la tata am avut tot așa am fost, am făcut o casă o cameră și o bucătărie. Părinții au stat în cameră și eu am stat în bucătărie. Că eu, locul meu de casă era lângă ei doi, fiindcă eram singură, zice tata: "hai că mai este timp, nu mai facem ăla casă până când vine soțul să mă ajute și el".

- *Deci dvs. ați primit separat de părinți?*

Separat de părinți o casă, un loc de casă, da!

- *Atunci ați putut să vă puneți ceva, ați avut ceva să vă puneți, un pic de grâu nou, ceva?*

Da de unde. Am avut, ce-am avut haine, ce n-am mai îmbrăcat-o, am dus-o în satul vecin ne-am dus așa toți tinerii, ne-am împreunat și ne-am dus vreo 6-7 km. Cu rochiile ce-am avut am schimbat și cu lenjerie de pat ce mai am avut am schimbat pentru făină, pentru de mâncare, de mălai și de toate.

- *Și atunci când s-a terminat făina?*

Când s-a terminat, totuși am schimbat până când..., după aia am fost angajat nu? și am avut mâncare zilnic acolo.

- *Primeați și mâncare pe lângă bani?*

Da, am avut mâncare gratis, n-am plătit cantina noi toți care am lucrat acolo eram șase inși nici unu n-o plătit cantina, ne-a dat gratis mâncare. Dimineața, la prânz și seara.

- *Și mâncarea cum era?*

Mâncarea nu era chiar așa de rea dar mai mult era mămăliguță decât pâine nu prea, nu prea era și era un moș bătrân care făcea întotdeauna mămăliguță că trebuie cazane mari de făcut și el le făcea. Carne era de multe ori, nu pot să zic că nu era, era, a făcut și tocăniță și sarmale și varză cu carne și fasole s-a făcut mâncare totuși. Depinde după, după cum am făcut noi, era mult mai bună mâncarea decât acolo unde, la Gostatul alălalt toți am plâns că acolo e prea multă zeamă, la noi era totuși mai bună mâncarea... s-au mai tăiat porci pe acolo.

- *Și cum pregăteau porcii, ca la noi?*

Da, tot așa, dar le dădea cu - le-a ars, nu le-a pârlit cum le-am pârlit noi, că noi le pârlim apă caldă și acolo ei le fac cu paie, le pârlesc așa. Și tot așa cârnat nu prea am făcut că dacă-i pentru cantină nu prea se face cârnat, tot pentru mâncare carne a rămas...

- *Aveați șefi, cum era, erau pe echipe? Ați zis că ați lucrat 6 oameni.*

Da erau, mai mulți oameni, dar erau șefi de echipe acolo.

- *Șefi de echipe... Cum se numeau?*

Oancea.

- *Oancea era șef de echipă la dvs.? Cum era?*

Da, foarte bun, nu-i nimic de zis, foarte bun, da era foarte către noi așa din satul nostru, era foarte bun, el a spus: "dacă ar avea fiecare așa, o echipă ca el ar putea să stea, s-ar face Gostatul, dar așa, mai nainte cine nimeni n-a vrut să lucreze, ăștia din sat de acolo nimeni nu vrea să facă nimica, tot așa.

- *Apoi la bumbac cine v-a dus?*

Tot el, tot el, era, da bine la bumbac ne-a luat asta era în sat acolo unde am stat... gostatul ăsta unde am lucrat la vie era șase kilometri de unde am stat și la bumbac a venit miliția noaptea și ne-a sculat din pat și ne-a dus până la sfat și atunci ne-a pus în mașină și ne-a dus la câmp afară.

- *Și ați lucrat toată noaptea?*

Da, nu! Noaptea am stat la sfat și ziua am lucrat și la batoză am lucrat, la lucernă, la treierat lucernă la adunat lucernă și acolo am lucrat.

- *Era greu?*

Foarte greu, foarte greu.

- *Erați tânără.*

Da ce era să faci, trebuia să faci ceva tot nu te lăsa să stai acasă și dacă ai fi vrut să stai acasă nu te-a lăsat să stai acasă, numai dacă ai avut certificat medical că n-ai putut. Așa am stat eu, că când am lucrat la lucernă m-am infectat m-am înțepat aici (în arătător) cu lucernă și am fost uitați cum este degetul, a fost operată și a vrut să-mi taie doctorul degetul, zic; dacă-mi stă și așa și așa dar degetul rămâne și m-am dus zilnic două săptămâni de zile la curățat și totuși a revenit după aia iarăși am pronit la lucru...

- *Și cu degetul?*

O durere foarte mare, vai!

- *Cu degetul puteți face ceva acum?*

Da, totuși îi mai țepăn da se poate ține, cumva nu, că așa îi greu...

- *Și atunci v-au lăsat în pace două săptămâni de zile?*

Da, m-au lăsat în pace că am avut certificat medical de la doctorul și am avut pace de acolo.

- *Și atunci de la lucernă?*

De la lucernă unde a fost, era și la adunat fasole era și acolo și acolo ne-a dus, atunci după aia ce mai era acolo tot bumbac și așa ceva nu era altceva acolo la gostatul ăsta.

- *La ce a fost mai greu acolo?*

La lucernă era cel mai greu că acolo trebuia încărcată mașina, nu? Cum am adunat prima dată și după aia cu furcile am pus în mașină și cu tractorul și după aia de la batoză, tot

am băgat așa ‘nuntru cu furcile ca să treierăm... și erau numai femei acolo, numa un singur bărbat era sus și jos eram femei pentru încărcat.

- *În cinci ani cât ați stat acolo, ați putut, în afară de casă să vă faceți ceva în gospodărie?*

Da de unde. Ce-ai putut să faci acolo... că tata era nu așa ca să zic, dar mama era mai bătrână și dacă eu eram singur nu puteam să fac, mi-am dus viață ca să trec peste ele nu? așa de adunat n-am adunat nimica. Mai am făcut, am cumpărat niște găini, am mai făcut niște pui ca să avem de mâncare, am crescut și un porc acolo, asta mai am făcut, tot așa cu adunătură, cu schimbatul, ce-am avut de acasă mai am dat.

- *Și ați putut, l-ați tăiat acolo în Bărăgan?*

L-am tăiat acolo, da, l-am tăiat.

- *Și l-ați făcut ca pe la noi?*

Ca pe la noi am făcut. Au venit ăștia din satul nou acolo care a cunoscut tatu unde a lucrat el și zice că așa ceva n-au făcut ei, așa ceva bun. L aei nu prea este așa de bună ca la noi, la noi cârnatu e bun și caltaboșu și ce am făcut ei nu fac jumeră acolo, nu știu ce fac cu untura aia, trebuie topită, nu?

- *N-ați văzut cum pregătesc ei?*

N-am văzut niciodată, n-am fost niciodată la ei, n-am fost... n-am fost.

- *La Păuliș... ați mers până acolo?*

Păi acolo cu trenul.

- *Până la Păuliș cu trenul?*

Până la Păuliș cu trenu cu... și de acolo am descărcat.

- *Ce ați putut lua din Bărăgan?*

Ce am dus noi, dulapul, am dus un dulap micuț, un pat și două scaune, atât am avut cu mine. Restul tot a rămas aicia... Mai am avut atuncia puțin de mâncare, asta am adus înapoi

- *Și în Păuliș pe cine cunoșteți? La cine ați stat?*

Pe o, era un fel de neamuri acolo, care locuiau aicia tinerii, au stat aici în comună (în Tomnatic) și erau, o străbunică ale lor acolo la Păuliș. Și ne-am hotărât, hai să mergem unde știm noi, așa pe la comună aicia din prtea astea în județul Arad puteam să mergem, în altă parte nu. Atuncia unde să mergem.

- *Deci v-au dat de ales, în județul Arad?*

Da de ales în jud. Arad, în jud. Timiș n-ai voie atuncia unde să mergem, na atuncia am zis eu către tată, ști ce, că ăștia fata lor stă la Tomnatic poate că totuși au omenie și ne primesc și atuncia ne-am dus. Trei familii am fost acolo la Păuliș.

- *Și acolo era numai o bătrână?*

O bătrână unde am fost eu, era numa o bătrână și aia a avut un băiat, ăla a stat în altă parte da tot mai în vârstă că ea avea 85 de ani.

- *În altă parte, da tot în Păuliș?*

Tot în Păuliș da avea băiatul.

- *Și cum v-a primit bătrâna?*

Foarte bine, foarte cumsecade era, era așa bucuroasă că a putut să ne de-a o cameră, a avut o cameră goală, n-a avut nimica înăuntru. Atunci am făcut o mașină de gătit am zidit una acolo ne-a dat voie că să facem mâncare p eea și o sobă avea ‘nuntru în casă... acolo, ne-am cumpărat lemne, acolo ne era lemnele așa scumpe și am mai făcut foc pe acolo.

- *Și ați stat, ați zis că ați mers trei familii. Ați stat toate trei în cameră?*

Nu, noi am stat acolo, altă familie în altă parte și aialaltă tot în altă casă, în trei părți am stat.

- *Ați spus noi, dvs. și mai cine ați mers la Păuliș?*

Eu cu soțul, cu soțul de la Bărăgan, el a fost deaj eliberat, cu soțul am mers acolo cu vagonul, atunci era deja liber.

- *Și acolo la Păuliș ați mai stat?*

Am mai stat din, un an de zile am mai stat.

- *Vă mai amintiți anii?*

‘55 până în ‘56 am stat acolo.

- *În ‘56 ați venit înapoi în Tomnatic?*

Atunci am venit acasă.

- *Văd acolo o fotografie...*

Mama cu tata.

- *Părinții dvs?*

Da, sunt cu mine, asta era ‘47 când s-a făcut asta în anul 1947 asta... că îi tata și mama, pe mine m-a luat în altă fotografie și m-a pus.

- *Și tabloul acesta din dreapta e vechi tare?*

Da, îi tare vechi.

- *Cam prin ce ani?*

În ‘49 am primit-o cadou de la socrii când am făcut nunta. În ‘49 am avut nuntă în 9 decembrie și atunci am primit-o aia mare.

- *Ați spus dvs. mai înainte că faceți prăjituri pentru nuntă.*

Da, fac, fa, mai multe, torturi pot să spun, doboș le place cel mai mult; fac un aluat din 10 ouă, fac foarte subțiri foile, după ce s-a copt foile fac o cremă din 6 ouă, un sfert de kg de zahăr după ce s-a răcit asta între timp frec untul 500g și după ce-i frecat untu’ bine și crema-i răcită se amestecă totul, se pune cacao după gust, mai mao cine vrea mai închis, aia se freacă bine că să fie spumoasă, după aia vine băgată între foi și făcut și după aia vine zahăr ars pentru deasupra și tăiată așa frumos bucățile și tortul de guliaș, și de alune, și de lămâi, și de cafea, de mai multe feluri, așa se face pe la nunți.

- *Și dvs. de unde ați învățat să faceți prăjituri?*

Mama a făcut înainte și eu m-am pus și m-am încercat și eu că mama a murit de tânără în ‘50 a murit de ‘47 de ani a murit.

Eu m-am apucat după ce am venit de pe Bărăgan acasă, era o vecină acolo ztice: “Măi Ana fă tu prăjituri, că vezi că nimeni nu face, că aia a murit care a făcut, fă tu acuma prăjituri” și n-am vrut să fac da’ după aia am făcut, chiar de la nunta lu’ mama lui Ninu am făcut prăjituri atunci când avea nunta. Asta era mi se pare că a doua sau a treia nuntă care am făcut la ei și de atunci vine unul, vine altul de Chirvai, că la noi este rugă, nu? întotdeauna în noiembrie se ține rugă, da.

- *În cât noiembrie, în ce dată?*

Mai nainte întotdeauna dacă cădea duminică în 9 atunci era duminica aialaltă întotdeauna dar acum se ține cel mai mult în 30 august, rugă dacă se ține, da, da’ anu’ trecut nu s-a ținut că tineretu’ nu mai este și nu mai era cu cine să ne facă, da’ am auzit că anul ăsta iarăși vor să facă.

- *Și la rugă ce se face special?*

Tot mâncare așa se face, aperitivul se face la unii, niște chiftele micuțe, ouă umplute, salată de beuf, atunci plăcinte de brânză se taie așa atunci feli cine vrea și sărățele și după aia vine o

ciorbă de perișoare cu smântână și cu luștean înăuntru, sarmale, friptură pane, cartofi piure sau orez, salată de țelină asta e modă la noi cu smântână și compoturi și după aia vine prăjiturile.

- *Îmi spuneiți și mie, salată de țelină?*

N-ați mai auzit. Asta vine prima dată, foc, zeama aia de oțet, smântână, zahăr și puțină sare, dar să fie mai dulce și nu prea achișor și asta țelină, vine așa răzuit pe răzătoarea aia subțire și cum îl răzui, imediat pusă smântâna aia ca să rămână alb, atuncea rămâne alb ca zăpada că dacă o răzui și lași așa, atuncea se negrește și cum dai puțin pui acolo smântână, îl amesteci, cum vrei să faci, una, două, depinde, după aia trebuie să faci și smântâna aia, dar e foarte bună. Am avut săptămâna trecută musafiri tot așa mai am avut țelină și am făcut, tot s-a mâncat.

- *La rugă aveți invitați speciali, se face ceva spectacol?*

La rugă vin... la rugă vin întotdeauna din Germania destui musafiri, pe la noi nu-i lipsă, că toate neamurile sunt dincolo și așa vin acuma, au spus că dacă este iară vin, verișoara lu' soțu', copiii lui soțu' vin întotdeauna.

- *Dvs. n-ați avut deloc copii?*

N-am avut copii deloc.

- *Și soțul are?*

O fată, o singură fată. Și ea are o fată.

- *O fată, căsătorită?*

Căsătorită de anul trecut, s-a căsătorit, avea 38 de ani când s-a căsătorit, tot așa, a vrut și n-a vrut.

- *La rugă se fac spectacole, dansuri?*

La rugă, acolo la Biserică prima sâmbătă umblă după, așa, în casă, în casă, la fiecare băiat în casă. Acolo se sevește sandwici-uri, prăjituri, bere, vin, citro.

- *Cine umblă?*

Băieții, cu muzica și după aia seara pe la 5 merge după pom, ia pomul ăla care se pune în fața Bisericii cu coroană deasupra și îl pune acolo în pământ și rămâne acolo până vreo 5-6 săptămâni până când îl scoate și duminică dimineața se strânge iarăși la căminul cultural sau al Forum, acuma se strânge la Forum și la 8 pleacă de acolo și merge după tot un fel de Strauss este făcută cu oglinzi și foarte frumoasă îi făcută. Se duce acolo la femeia aia, îl ridică de acolo tot îmbrăcat așa, cu fuste frumoase (fetele) și băieții cu cizme se duce la Biserică la 9 - 9,30, atuncea-i slujbă, se joacă acolo împrejurul coroanei, acolo unde-i Strauss-ul ăla și coroana după aia se duce la masă și la ora 1 sau la 2, depinde cum spune ei, vine acolo și atunci se licitează, este o cârpă și o pălărie sus legată și Strauss-ul ăla vine licitat. Depinde cum, ăla care este în gașcă, ăla plătește numa' unu', un leu la leu, dar cine nu-i în gașcă plătește la leu o mie de lei și așa îi mai scump. Acum doi ani l-a luat unul din Germania și a fost tare scump: 1000 de mărci, s-au nici nu știu cât mai au fost Strauss-ul care au licitat ca să ducă în Germania.

- *Și Strauss-ul ăsta, exact ce-i?*

Nu știu cu ce-i făcută, eu nu știu cum se spune ăsta pe românește... E făcută cu verdeață împrejur, flori de mătase și bucăți de oglinzi, așa sunt niște buchete făcute și unul îi strâns de altul până sus și jos îs panglici legate, asta duce primul, primul pereche, o fată și un băiat care-i anume pentru asta și după ce merge de la Biserică la masă, după aia, la ora 1 sau 2, depinde cum spune ei, programul merge la licitație și după aia licitează acolo și cine-l câștigă ăla face un dans și-l duce cu el până la cămin, dansează danțu' două sau trei, depinde după aia se duce la el acasă cu Strauss-ul acolo mai face puțin chef, mănâncă prăjituri, mai beau, acum nu mai este cum era înainte, înainte era moda așa că: cine a câștigat Strauss-ul trebuie să facă mâncare

pentru toată gașca, erau treizeci de inși, muzică și toți muzicanții erau invitați la mâncare. Făceau, tăiau un porc, făceau mâncare, o tocăniță, sarmale și asta s-a făcut la cămin înainte și prăjituri după aia dar acum nu se mai face așa ceva. Acuma numa' se duce acasă și gata.

- *Și Strauss-ul ce se licitează unde rămâne?*

La ăla care-l câștigă, acum el licitează, spune: acum să punem așa 1000 de lei începe, sau cu 50000 cum îs la bani acum, și până unde ajunge, cine spune ultimul cuvânt ăla, una, două, trei și ăla trebuie să plătească.

- *Și atunci cât rămâne la el Straussul?*

Tot timpul ăsta este al lui și anul viitor iar se face altul.

- *Se face altul, deci nu anul viitor se licitează tot acesta?*

Nu, fiecare an se face altul, când se face rugă, în fiecare an se face.

- *Spuneți-mi vă rog, aici în Tomnatic se fac de Paști, după Paști ceva dansuri?*

Acum nu-i tineretul.

- *Înainte se făceau când erați dvs. tânără?*

Înainte se făcea cum era, când era rugă se făcea trei zile, duminică, luni și marți era și atunci era pauză iar nu mai era muzică după aia, dar acum în ultimul timp s-a făcut și de Paști, ziua de duminică, când era sărbători, în fiecare sărbătoare era bal.

- *Povestiți-mi cum se face exact.*

Da, în fiecare duminică a fost bal seara și duminică după-masa la ora, a început de la ora 2 până la 6, de la 6 s-a dus tineretul acasă, la 7 iar s-a pornit până la 12, câteodată la 3, la 4 dimineața. De Fârșand era un bal mascat și atunci era frumos, s-a făcut și când era, cum e la noi când se desucia aia de cenușă atunci e în încheiere, nu? La Chirvai cum era atunci vine în pauză, a nu de Chirvai, acum de Paști atunci s-a dus un moș bătrân acolo la noi care a ajutat acolo și a luat o rotiță așa albă în spate și s-a dus cu tavă de cenușă și cine n-a mers dimineața acasă, fiecare a primit de la el cruce de cenușă, a făcut pe popa acolo și după aia mai a fost un danț, două și lumea a plecat după aia acasă, era 7 dimineața, era destul de târziu.

- *Și pe toți cei care rămâneau?*

Toți care au rămas au primit cruce de la el, sunt și unii care au fugit că el a făcut cruce mare, aproape toate fața a făcut negru.

- *Deci îi murdărea pe fiecare?*

Murdărea pe fiecare.

- *Indiferent că era fată?*

Fată sau băiat sau bătrân n-au mai fost numa' tineretul mai era.

- *Spuneți-mi vă rog, aveți ceva cărți, lucruri vechi de când ați plecat?*

Am avut și am avut și lucruri de mână, și cărți, poze și mai multe lucruri vechi și așa cum să zic rame din ăștia vechi cum era și oglinzi din ăia cu forme cu rame, din ăia stil vechi era dar toate au rămas.

- *Și când ați venit înapoi?*

Când am venit înapoi era gol, nu mai era nimic.

- *Și n-aveți nici măcar o poză înainte de a pleca în Bărăgan?*

Da, înainte de Bărăgan când am plecat avem.

- *Și acolo nici o poză n-aveți făcută?*

Acolo n-am nici una, n-am nici o amintire de acolo, numai de la soțu' mai am una.

- *Socrii?*

Socrii care au fost în fața casei lor, ele au.

- *Din Bărăgan sau aicea?*

Din Bărăgan.

- *Deci acolo au poză?*

Da, da.

- *Și nici dvs, nici soțu' n-aveți nimic?*

Nici o poză n-avem de acolo.

- *Și soțu' a făcut trei ani armată, așa se făcea atunci?*

Se făcea trei ani la armată, la lucru a fost el fiindcă tot era cu dislocația asta, nu a fost el încorporat decât la lucru.

- *Și unde a lucrat el, unde a fost?*

La Hunedoara, trei ani de zile a lucrat acolo.

- *La ce?*

Unde a ajuns la canaluri, la mine acolo unde l-au dus, a muncit că trebuia să meargă și ultimul an mai a lucrat pe la bucătărie, atunci a avut el mai bine, ultimul an. Mai unul, tot aicea din comună au lucrat împreună acolo la curățat cartofi.

- *Mai trăiește?*

Nu, ăla a murit... la curățat cartofi, la toate ce a venit acolo, la spălat vase, cum e la armată, nu?

- *Și când ați plecat de aici v-au luat tot?*

Tot, nimic nu ne-au lăsat, porcii am lăsat cinci în grajd, nici unul n-am văzut după ce am venit, că tot s-a furat că ce am avut compoturi și toate în șpais pline și de toate, ce nu este într-o casă când ești. Strângi una, strângi alta și după aia tot se duce.

- *Cai, vaci ați avut?*

Cai și vaci n-am avut.

- *Pământ?*

Pământ n-am avut atuncea, atuncea a fost luat pământul. Grădină am avut, în grădină am avut ardei, boia, am pus zarzavaturi, conopidă, varză, așa pentru casă. Boia am pus în jumătate, că am avut numai jumătate din grădină că jumătate era a părinților, a socrilor și acolo am pus o bucată de boia pentru vânzare și conopidă, cartofi ce a trebuit pentru noi am pus.

- *După ce v-ați întors n-ați mai găsit în grajd nimic?*

Nici un cui n-am mai găsit acolo.

- *Și în casă mobilă?*

Tot, tot era dus, mobila a luat-o un inginer de la Sânnicolau, am auzit după ce am fost venit acasă, zice: poți să te duci să vezi mobila, da, acolo este, la inginerul ăla, degeaba m-aș fi dus că tot n-aș fi primit, nu? Că nici nu știu cum e numele lui, nici nu-l cunosc, ce să mă duc să contrazic cu el. El spunea că el a primit-o și gata era ce puteam să spun că era foarte frumoasă, am avut o vitrină. Vitrina era din '26 sau nu știu din cât era, era foarte frumoasă, camera era stil făcută de un tâmplar de aici din comună, foarte frumoasă, dar s-a dus, am rămas cu patul și după ce am venit acasă nici patul n-am mai putut să-l folosesc, era toată putrezită. Cum era umezeală acolo tot s-a distrus.

- *Cum era vremea în Bărăgan?*

Foarte rău, mai ales acolo când era iarnă cu furtună și cu viscolul ce a fost acolo, am nimerit chiar ultimul an când am fost, soțul trebuia să plece înapoi armată în '53. Na, luna martie, dimineața când ne sculăm să meargă la tren, nici n-am putut să deschidem ușa, așa zăpadă era. Era zăpadă cât îi casa de mare, așa cum a adus viscolul, atuncea cu chiu cu vai am ieșit și după aia am auzit strigăte și când ne uităm la vecini ei nici fereastră, nici nimica, numai prin coș puteau să iasă, dacă nu le scoteam, așa era de zăpadă de mare în luna martie, în 5 martie.

- *Și dvs. ați putut ieși pe ușă?*

Pe ușă am putut ieși fiindcă la noi e ușă în partea asta și ei au avut ușă în partea ailaltă și acolo era cum era, de pe câmp strânsă era toată zăpadă pe la ușă și n-a putut să iasă.

- *Și atunci cum i-ați ajutat?*

Am luat lopată și ne-am dus, tata, soțul și eu ne-am dus și am făcut drumul ca să iasă.

- *Aveau copii?*

Erau oameni bătrâni, vreo 68-70, erau deja în vârstă.

- *Atunci când ați fost și dvs. în Bărăgan au plecat mulți?*

Foarte multe persoane, nici nu știu dar foarte multe familii.

- *Cu copii mici?*

Cu copii mici, cu oameni bolnavi, băgați în dună, în pat, erau pe moarte și cu oameni care au fost pe drum să nască și peăștia i-au luat, copiii mici care s-au născut imediat acolo când au ajuns și toată lumea s-au dus împrejur să le facă ceva ca să aibă un acoperiș acolo că era foarte greu. Țin minte aici, în strada principală stătea unul, așa de bolnav era, din pat l-au luat și l-a pus în căruță, n-a putut să umle.

- *Cum se numea?*

Hucx Nicolaus.

- *Și a trăit, a ajuns acolo?*

A trăit acolo dar tot în pat era și a venit acasă tot așa, numa' stând în pat. A venit acasă și după aia a murit și părinții lor a fost orb, tatăl ei era orb și pe el l-a luat și i-a dus în Bărăgan pe amândoi.

- *Și fiind așa bolnav, n-au avut pretenții să lucreze?*

N-a avut nici cum, numai soția, ea a mai lucrat puțin da' restu n-a mai făcut.

- *Vorbiți-mi vă rog de registru pe care-l țineți?*

1936 unde scrii morții, cum moare fiecare și câți ani are și unde au murit, aicea sau în Germania, scriem și care au murit în Germania că cei mai mulți sunt acolo, scrieme data când moare unul, anul nașterii și câți ani au.

- *Și de ce țineți dvs. registrul?*

Așa, să fie, că ei mai vin de dincolo și mai... câți s-au născut sau câți au murit ca să facă și ei acolo.

- *Și ei fac, și țineți legătura cu ei?*

Și ei fac, că verișorul face întotdeauna și acuma ce Rusalii vin ei, el e doctor veterinar și ea e doctoriță.

- *Spuneți-mi, cum a început?*

Registrul, 1936 s-a început de la bunica lu' fostu meu soț, era Krenzei Margareta, care a început registru ăla, după ce n-a mai putut ea să facă mai departe a făcut soacra mea Kroaitar Elisabeta, după ce ea n-a mai putut să facă a dat lui soțu, lu' Cocron Petru și acum el merge mai departe cu el așa că-s ani mulți și acum fiecare dacă nu mai știe când a murit cineva vine la noi și întreabă ca să nu mai meargă până la popa ca să întrebe de acolo.

- *Și-mi spuneți vă rog, de aicea au plecat muți în Germania?*

Foarte mulți au plecat, noi mai suntem 226 sau 227 de persoane aici în comună, restul toți au plecat.

- *Tinerii au mai rămas aici?*

Foarte puțini, nu știu dacă sunt 10, restul sunt plecați, mici mai sunt, dar așa ca să facă o petrecere sau ceva, un teatru nu se mai poate face. De asta nu s-a făcut nici rugă anul trecut, anul ăsta vrea să facă... rugă în august dar să mai ia comuna Sânnicolau Mare și Lovrin mi se pare, să împreuneze ca să fie mai mulți, că totuși îi tradiția asta că-i frumoasă, nu? Anul trecut n-am făcut fiindcă președintele de la Forum a murit tatăl lui la domnul Fougler, la ingineru a murit maică-sa și așa că n-au făcut anul trecut că erau ei amândoi în doliu și atunci să danseze acolo nu era frumos.

- *Când v-au spus că trebuie să plecați din Bărăgan în jud. Arad, v-au spus direct, ați primit o înștiințare?*

Da, a venit, a trecut pe acolo când am făcut chirpici și trece milițianul ăla că era cunoscut, l-am cunoscut că de atâția ani câți am fost acolo a văzut el oameni și oameni. Care sunt oameni

și el întotdeauna cu tată-meu, că știa ungurește ca și tată-meu vorbea ungurește, și vorbea ei întotdeauna, zice către tată-meu pe ungurește: “să nu mai faceți chirpici că fata merge acasă, pentru cine faci atunci?”, “lasă să fie, dar mai bine să fie că n-avem făcute, și după aia iar vine iarna și numai putem face casa”.

- *A spus tatăl dvs.?*

Da, a spus tata. Zice: “nu mai face Einric, lasă-le!”. Atuncea a spus că într-o zi două primesc dezlegare ca să mă duc, dar nu în jud. Timiș. Atunci era foarte greu de ales, că unde să te duci dacă nu cunoști chiar pe nimeni și norocul nostru că ne-am amintit de familia aia, altfel unde mergeam că nu fiecare te primește, mai ales cum eram noi scriși că suntem oameni răi?

- *Părinții părinților dvs. erau germani?*

Da, germani.

- *Părinții dvs. s-au născut aici?*

S-au născut aici, în 1902 s-a născut tata și mama în 1906 și ei lucrau pe la birt, așa cum s-a spus înainte, ei au avut birt, înainte acolo s-a ținut petrecere, baluri, nunți că ei au avut o bucătărie, cazane, o bucătărie cu un local de cinci cazane mari, unde s-a făcut mâncare pentru nunți, un cuptor mare unde s-a făcut prăjitura. Prăjiturile au fost făcute de o femeie care a fost anume la nunți atunci, al doilea vecin era brutar și acolo s-au făcut prăjiturile și la noi s-au umplut, erau două camere unde s-au pus prăjiturile și au adus vesela din Sânnicolau pentru nunți că erau câteodată nunți de trei, patru sute de persoane, foarte mulți și s-a ținut că acolo s-au adunat, s-a dus după ginere și după mireasă, nașii au fost deja la cămin, nu s-a făcut cum e acuma să meargă după nași. Că la noi așa era, nașii veneau acolo în sală și de acolo au mers după mire și mireasă, de acolo l-a biserică și după aia înapoi.

- *Când erați dvs. mai mică, nu vă aduceți aminte cum se făcea pregătirea pentru Paști?*

Nu-mi amintesc, numa așa cum facem și noi.

- *Cum faceți acum?*

Noi, copiii cum am fost am așteptat să vină iepurașul, am luat lucernă, am făcut cuiburi, mai multe ca să fie în fiecare cuib ceva, dar câteodată era numai rude între cuiburi nu erau bomboane sau ciocolată. Mai țin minte că noi am luat de la fabrica Mont Blank lichioruri de acolo și era înainte de Paști, tata a luat foarte mult de la ei și ca să aducă un cadou a adus două lăzi ca de drojdie, așa cum erau lăzile, a ascuns sub pat unde nu dormea nimeni, am văzut când le-a adus acolo și când m-am uitat ce este era ciocolată de lapte, iepurași, arici, de toate figurile, erau acolo făcute ouă și pui era, o cloșcă cu pui era acolo și am zis: trebuie să încerc cum este. Până au venit Paștile mai am lăsat un iepuraș, restul tot am curățat, tot am mâncat, n-am mai lăsat nimic din ele.

- *Pedeapsa?*

Pedeapsă n-am mai primit, dar m-am săturat.

- *Dvs. ați făcut școala aici în Tomnatic?*

Aicea am făcut cinci clase și după aia am făcut trei clase la Timișoara, la Notre Dame, aicea la colț de la Iosefin era Notre Dame. După aia a venit războiul în '44, am rămas acasă, n-am mai mers că era cu bombardare, n-am mai făcut mai departe.

- *Și soțul dvs.?*

Soțul a făcut școală la Periam, de aici a plecat la Periam la școală, acolo era tot așa un fel de liceu, el a făcut toate clasele.

- *Câte?*

Doisprezece mi se pare. Soțul ăsta de aicea, primul soț, a făcut șapte clase aici și trei la Timișoara, zece clase primul soț; și mama a fost aici la școală, iar tata a făcut școala la Szeghed.